

Xo'janazarova Xurshida
Xolboyeva Sharofatxon

Annotatsiya: Ushbu maqolada komil inson tarbiyasida diniy va ma'naviy omillarning o'rni, ularning shaxs shakllanishiga ta'siri hamda jamiyat taraqqiyotidagi ahamiyati yoritilgan. Diniy qadriyatlar, ma'naviy-axloqiy me'yorlar, milliy an'analar hamda zamonaviy tarbiya metodlari uyg'unligi orqali barkamol insonni voyaga yetkazish masalalari tahlil etilgan. Shuningdek, islom dini, milliy ma'naviyat va umuminsoniy qadriyatlarning komil inson tarbiyasidagi o'zaro bog'liqligi ilmiy asosda ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: komil inson, tarbiya, ma'naviyat, diniy qadriyatlar, axloqiy me'yorlar, milliy an'ana, barkamollik.

Komil inson tarbiyasi qadimdan Sharq mutafakkirlari, buyuk allomalar va ma'rifatparvarlarning asosiy maqsadi bo'lib kelgan. Insonni nafaqat jismonan, balki ma'naviy jihatdan ham yuksaltirish, uning qalbida ezgulik, halollik, adolat, mehr-oqibat kabi fazilatlarni shakllantirish jarayonida diniy va ma'naviy omillar alohida ahamiyat kasb etadi. Diniy ta'limotlar, jumladan islom dini, shaxsni ruhiy poklanishga, odob-axloqni mukammallashtirishga chorlaydi, insonning o'zini anglashiga, iymon va e'tiqodini mustahkamlashiga ko'maklashadi. Shu bilan birga, milliy ma'naviyatimiz, ajdodlarimizdan meros bo'lib kelgan qadriyatlar, odob-axloq qoidalari komil insonni tarbiyalashning uzviy tarkibiy qismi bo'lib xizmat qiladi. Bugungi globallashuv sharoitida diniy-ma'naviy tarbiyaning to'g'ri yo'lga qo'yilishi yosh avlodni turli yot g'oyalardan himoya qilish, ularni barkamol shaxs sifatida voyaga yetkazishning muhim omillaridan biridir.

Komil inson tarbiyasi insoniyat taraqqiyotining eng muhim masalalaridan biri bo'lib, u nafaqat jismoniy barkamollikni, balki ma'naviy-ruhiy yetuklikni ham o'z ichiga oladi. Sharq mutafakkirlari, jumladan, Imom Buxoriy, Al-Farobiy, Ibn Sino, Alisher Navoiy, Ahmad Yassaviy kabi buyuk allomalar o'z asarlarida komil insonni tarbiyalashning asosiy shartlari sifatida diniy e'tiqod, ma'naviy tozalik, ilm-ma'rifatga intilish va axloqiy go'zallikni alohida ta'kidlab o'tganlar. Ularning fikricha, insonning chinakam komillikka erishuvi uchun nafaqat moddiy bilimlar, balki qalbni nurlantiruvchi

“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH”

Volume 02. Issue 08. August 2025

diniy-ma'naviy omillar ham zarurdir. Chunki insonning haqiqiy kamoloti uning ma'naviy dunyosining boyligi, ruhiy pokligi, halolligi va ezgulik yo'lidagi intilishi bilan belgilanadi.

Diniy omillar komil insonni shakllantirishda eng asosiy tayanchlardan biridir. Islom dini insonni poklikka, adolatga, sabr-toqatga, mehr-oqibatga, ilm-fanga rag'batlantiradi. Qur'oni Karim oyatlarida ham ilm olish, odob-axloqni mukammallashtirish, insonlarga yaxshilik qilish va yomonlikdan qaytarish buyuriladi. Payg'ambarimiz Muhammad (s.a.v.)ning hadislarida ilmning fazilati, halollik, mehnatsevarlik, insonlarga mehr-muhabbat bilan munosabatda bo'lish kabi komillikka eltuvchi fazilatlar keng yoritilgan. Masalan, “Ilm talab qilish har bir musulmon erkak va ayol uchun farzdir” degan hadisi sharif insonni doimo bilim olishga undaydi. Ilmga bo'lgan muhabbat, aqliy kamolot diniy ta'limot orqali ruhiy yuksalish bilan uyg'unlashib, shaxsni har tomonlama barkamol qilib yetishtiradi.

Ma'naviy omillar esa diniy qadriyatlar bilan chambarchas bog'liq bo'lib, insonning ruhiy dunyosini boyitadi. Ma'naviyat – bu millatning o'ziga xosligi, uning madaniy merosi, urf-odatlarini, axloqiy qoidalari va hayotiy tajribasidan oziqlanadi. Komil inson tarbiyasida milliy ma'naviyatning o'rni beqiyosdir. Avlodlardan avlodga o'tib kelayotgan an'analar, xalq og'zaki ijodi, adabiy meros, buyuk mutafakkirlarning asarlari yoshlarda vatanparvarlik, insonparvarlik, or-nomus, halollik, mehnatsevarlik, ota-ona va kattalarga hurmat, kichiklarga g'amxo'rlik kabi fazilatlarini shakllantiradi. Ma'naviyat insonni jamiyatdagi o'z o'rnini anglashga, o'z xalqining qadriyatlariga sadoqat bilan xizmat qilishga undaydi. Shu sababli, diniy e'tiqod bilan ma'naviyat uyg'unlashganda inson chinakam komillikka erishadi.

Komil inson tarbiyasida oilaning roli ham beqiyosdir. Oila – bu birinchi tarbiya maktabi bo'lib, unda bolaga diniy qadriyatlar, odob-axloq qoidalari, mehr-muhabbat, sabr-toqat, mehnatga muhabbat singdiriladi. Diniy-ma'naviy tarbiya, avvalo, ota-onaning o'z xatti-harakati, hayot tarzi orqali namuna ko'rsatishidan boshlanadi. Ota-onaning halolligi, pokligi, ilmga intilishi, diniy marosimlarga ehtiromi, milliy urf-odatlarini qadrlashi farzandlar qalbida chuqur iz qoldiradi. Shu boisdan ota-onalar o'z farzandlarida diniy va ma'naviy fazilatlarini uyg'otishda yetakchi bo'lishlari zarur.

“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH”

Volume 02. Issue 08. Avgust 2025

Mahalla ham komil insonni tarbiyalashda muhim ijtimoiy institut sifatida alohida ahamiyatga ega. Mahalla nafaqat qo‘shnichilik munosabatlarini mustahkamlaydi, balki diniy-ma‘naviy muhitni shakllantirishga, yoshlarni ezgu fazilatlar ruhida voyaga yetkazishga xizmat qiladi. Mahalladagi jamoaviy tadbirlar, diniy bayramlar, ma‘rifiy suhbatlar, hasharlarda ishtirok etish orqali yoshlar xalq qadriyatlarini chuqurroq o‘zlashtiradi, ezgulik yo‘liga undovchi hayotiy saboqlarni oladi. Mahalla oqsoqollari, diniy ulamolar, ziyolilar o‘z tajribalari bilan yoshlarga yo‘l-yo‘riq ko‘rsatadi, ularni turli illatlardan asrashda faol ishtirok etadi.

Komil insonni shakllantirishda ta‘lim-tarbiya tizimi ham alohida o‘rin tutadi. Maktab, kollej, oliy ta‘lim muassasalari nafaqat ilmiy bilimlarni berish, balki yoshlarni ma‘naviy jihatdan kamol toptirish, ularda milliy g‘urur, yuksak axloqiy sifatlarni rivojlantirishni maqsad qilib olishi lozim. Ta‘lim jarayonida diniy qadriyatlar bilan uyg‘un ma‘naviy-ma‘rifiy tarbiya berish, buyuk ajdodlarimiz merosini o‘rgatish, ularning komillik haqidagi qarashlarini yoshlar ongiga singdirish komil insonni voyaga yetkazishga xizmat qiladi.

Zamonaviy davrda diniy-ma‘naviy tarbiyaning dolzarbligi yanada oshib bormoqda. Globallashuv, texnologik taraqqiyot, axborot oqimining keskin ortishi shaxs tarbiyasida yangi yondashuvlarni talab etadi. Bugun yoshlar turli yot g‘oyalar, ma‘naviy tahdidlar, axloqsizlik targ‘iboti kabi salbiy oqimlarga duch kelmoqda. Shunday sharoitda diniy-ma‘naviy tarbiya ularni zararli ta‘sirlardan himoya qilish, mustahkam e‘tiqodli, sog‘lom fikrli, mustaqil qaror qabul qila oladigan shaxs sifatida voyaga yetkazishning eng samarali yo‘li bo‘lib qolmoqda. Diniy ta‘limotlarning insonparvarlik, adolat, tinchliksevarlik, halollik kabi tamoyillarini to‘g‘ri tushuntirish va amaliy hayotga tadbiq etish komil insonni tarbiyalashda asosiy manbaga aylanadi.

Komil inson tarbiyasi, aslida, uzluksiz jarayondir. Inson butun hayoti davomida o‘zini rivojlantirish, ma‘naviy yuksalish, ruhiy poklanish yo‘lida intilishi kerak. Diniy-ma‘naviy qadriyatlar bu yo‘lda yo‘lchi yulduz bo‘lib xizmat qiladi. Ular insonni nafaqat shaxsiy kamolotga, balki jamiyatning farovonligi, xalqning baxt-saodati, millatning yuksalishiga hissa qo‘shishga undaydi. Shaxsning ma‘naviy yetukligi jamiyat barqarorligini ta‘minlaydi, uni taraqqiyot sari yetaklaydi.

Xulosa qilib aytganda, komil insonni tarbiyalash jarayonida diniy va ma'naviy omillar o'zaro uyg'un holda amal qilgandagina chinakam natija berishi mumkin. Diniy qadriyatlar insonni ezgulik sari yo'naltirsa, ma'naviyat uning ruhiy dunyosini boyitadi, mustahkam irodaga ega, halol, ilmga chanqoq, yurtga sadoqatli shaxs sifatida voyaga yetkazadi. Shu sababli, bugungi kunda yosh avlodni tarbiyalashda diniy-ma'naviy tarbiya masalasiga alohida e'tibor qaratish, uni oilada, mahallada, ta'lim muassasalarida izchil amalga oshirish kelajak poydevorini mustahkamlashning eng muhim shartidir.

Komil insonni tarbiyalash jarayonida diniy va ma'naviy omillar o'zaro uyg'unlikda amal qilgandagina kutilgan natijaga erishish mumkin. Diniy qadriyatlar insonni ruhiy poklanishga, ezgulik sari intilishga, ilm va adolatni ulug'lashga chorlaydi, ma'naviyat esa uning ichki dunyosini boyitib, mustahkam irodaga, halollik va vatanparvarlik kabi fazilatlarga yetaklaydi. Oila, mahalla, ta'lim muassasalari hamda keng jamoatchilikning hamkorligi tufayli diniy-ma'naviy tarbiya har tomonlama komil shaxsni shakllantirishda samarali poydevor bo'lib xizmat qiladi. Globallashuv sharoitida yot g'oyalar va ma'naviy tahdidlarga qarshi immunitet yaratishda diniy-ma'naviy tarbiya yoshlarning mustahkam e'tiqodi, sog'lom fikri, ilmga chanqoqligi va barkamolligini ta'minlovchi eng muhim vositalardan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Qur'oni Karim. – Toshkent: TDIU nashriyoti, 2022.
2. Imom Buxoriy. “Al-Jome' as-Sahih”. – Toshkent: Movarounnahr, 2018.
3. Al-Farobiy. “Fozil shahar ahlining qarashlari”. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2020.
4. Karimov I.A. “Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch”. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
5. Raxmonova N. “Milliy ma'naviyat va tarbiya asoslari”. – Toshkent: O'zbekiston, 2019.
6. Jo'rayev M. “Islom va ma'naviyatning uyg'unligi”. – Samarqand: Zarafshon, 2021.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining yoshlarga oid davlat siyosati to'g'risidagi farmonlari (2017–2024 yillar).